

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De Nieuwe En Naauwkeurige Neederlandse Hovenier,
Onderwyzende hoe hier te Lande, onder dit Climaat een
Thuin, met zyn Parken, Paaden, Glintingen en Heiningen
wel zal aangeleid, en hoe de Boomen aan ...**

Te Leyden, 1735

Eerste Kapittel. Wat Peere-boomen men uit zal kiezen om alleen tot Heining geplant te werden. De Eerste en voornaamste in de Thuin

[urn:nbn:de:bsz:31-139361](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-139361)

D E R D E D E E L.

E E R S T E K A P I T T E L.

*Wat Peere-boomen men uit zal kiezen om alleen
tot Heining geplant te werden.*

De Eerste en voornaamste in de Thuinen.

Hoewel wy niet en twyffelen of onder de beste Fransse Winter-
Peeren kan wakker gedongen werden om de plaats, daar hier
't verschil om is, door deugd te verkrygen, zo maaken zy geen zwaa-
righeid te zeggen dat Bon-Chretien de Hyver de beste is, want dus
sprekenzer van :

Ieder Liefhebber moet bekennen, dat de natuur ons onder alle
Korrel-vruchten niets schoonder en heerlyker voor 't gezigt lee-
verd als de Bon-Chretien-Peeren, 't zy om haar maakzel dat lang-
werpig en Pyramidisch wyze oploopt, het zy om de verwonder-
lyke grootte; als by voorbeeld, van drie en vier duim in de breed-
te, en vyf of zes in de hoogte, zo dat het gemeen genoeg is dat
men 'er ziet die ruim een pond, en ook die by de twee ponden
toe weegen, dat zeeker al een zonderlinge zaak is; maar voorna-
mentlyk is het hoogroodkoloryt, waar me den grond van haar na-
tuurlyk geel is opgehelderd, indienze een fraaye stant hebben, een
wonder van de Weereld: behalven dat men van deeze Peeren den
langsten tyd plaizier kan hebben, zo op den Boom, daarze oog-
schynlyk aan zyn groeyende van de Maand Mey af, tot aan het
einde van October toe blyven hangen; als in de Fruit-kaamer,
daarze nog met gemak, vier en vyf Maanden lang kunnen duuren,
de Liefhebbers diese koomen zien, wil vermaaken; gelyk het
gezigt van een Juweel, of eenigen schat, den Heer diese bezit
verheugd; zy zyn het schoonste cieraad van de Taafels, en die
door alle Landen heenen, en voornaamelyk in Vrankryk, daar 'er
de Thuinen eene wonderlyke meenigte van voortbrengen, de al-
der-

derhoogste agting hebben verkreegen; zy zyn het die doorgaans gebruikt werden, als men aanzienelyke geschenken van Vruchten wil geeven, en vooral om afgeleegene plaatzen, zo wel binnen als buiten het Land daar van te verzenden; deeze zyn het eindelyk om wiens schoonheid alle verstandige Hoveniers altoos met uitnemenden yver om gearbeid hebben, die ook van de grootste nuttigheid zyn, voor de geene dieze aankweeken, met inzicht om haar te verkoopen; gekookt zynze goed by uitnemenheid, als men haar wil eeten eerze volkoomen ryp werden; en men kan ook niet ontkennen dat ze raauw ongemeen lekker vallen als men haar den tyd daar toe wil geeven, byzonderlyk indienze uit een Thuin koomen daar den grond van natuuren deegelyk goed, of ten minsten omzigtig behandeld is; nog srykenze de prys, om datze zo groot is booven het meerendeel van andere murwe Fruiten, dewyl haare rypheid heel ongelyk is met de zelve; die om zo te spreken als een Blixem voorby schiet; zo datze in dat slag van Vruchten niet zo haast gekoomen is, of aanstonds werd het beurzig en zet zig tot rottigheid, daar het ryp van elke Peer de Bon-Chretien eenige volle Maanden lang stant hout, met geduld zo het schynd afwagende, dat men haar de eere doe, omze tot zulk een gebruik te beezige, daar de natuur haar toe geschikt heeft.

Maar moeten wy niet zeggen? wie heeft ze ooit in Neederland zo geteeld; het is waar datze hier te Lande ook zeer uitmuntende zoude zyn, zo men dezelve op vroege Portugaalse Quce of Citroen de Zirene, of Fransse Keizerin, en die eerst op Quce geocculeert en doorgeschooten zynde; aan Muuren, wel ter Zonne geleegeen plante, en dan nog zeer lang, zelfs tot in November ja December, zo het Saizon zulks toeliet, aan den Boom lieten blyven hangen, en dan nog weinig aan een Boom, hoewel de zelve al vry wel en sterk walle; en ten laefte twee of driemaal des Zomers de water of sterke looten of takken uitsneed of inkortede; en wel met eenen waarnam, dat men de wortel niet al te diep onder de Aarde en plant, of zal anders in veele Jaaren niet draagen, als altyd veel zwaare water-looten geevende, en also al zyn kragt in hout te maaken besteede.

Maar gelyk men in Vrankryk roemd van de Winter-Bon-Chretiens, zo roemt men in Brabant, en niet ten onregt van de waare

en regte Zoomer Saffraan-Peer, van ouds genaamd de Schaager Maagt, op dito wyze geocculeert of op een andere vrugtbaare Boom; als de graauwe Suiker-Peer enz. ge-ent; voornaamentlyk dat wel is aan te merken, zy is draagbaarder en beeter in de Steeden en agter de Huizen, als buiten in de Thuinen; zy heeft ook schoone glinsterende blaaden en brengt zeer groote en uitmuntende bloemen voort, ja zo groote Vrugten van breedte en lengte, dat wy dezelve meenigmaal gezien hebben ieder een pond, ja meer van gewigt, en byzonder geurig en aromatiek van smaak, wel wat korlagtig, nogtans met veel lekker sap begaaft; het is waar datze op eenige plaatzen wel wat steen-agtig vallen, maar wy hebben booven reets de oorzaak daar van eenigzints getoond, ja dat komt ook meenigmaal van Ongediertens, die zo alsze eeven gezet zyn, dezelve uitterlyk aan de schors maar byten of schenden, welke dan groot werdende, de groey op die plaats belet en alzo steen-agtig aldaar werden.

't Is waar dat in de algemeene stellingen die wy van de uitsteekentheid der Peeren hebben gezeid, de eerste trap van deugd is, datze murw en zagt van vleesch, ja fondant vallen, maar dit ontbreekt haar wat, als zynde wat karl-agtig, dog ten opzigt van haar sap en smaak, kan ze roemen de meeste verdiensten te hebben, booven veele murwe Fondante-Peeren; derhalven men behoorde na de eige keure der Franssen dezelve zo niet onder de eerste, ten minsten onder den tweeden rang der zeer goede Peeren te rekenen.

Schoonze dan de eersten trap van deugd niet heeft, het gaat ten minsten zeker dat haar den tweeden niet ontbreekt; dat is te zeggen het malsche vleesch, dat dikwils zagt genoeg is, met een aangename smaak, en een suiker-zoet sap, dat daar overvloedig genoeg in is, en zelf vry geparfumeerd; de Bon-Chretien heeft buiten twyffel den toenaam van Bon gekreegen, om haar goetheit en groote deugd, boven andere, en die naam is haar overal gevolgd en bygebleeven; uitgezeid in Poitou, daar men zig vergenoegd met ze Poire de Chretien te noemen.

Behalven alle de aangehaalde voordeelen hebbenze nog wat ongemeens; naamentlyk, als alle de andere Peeren op, en geconsu-meerd zyn, dat ze dan nog overblyven om tot aan de nieuwigheeden

den van het voorjaar toe, de Taafels meede te verciereu, en bygevolg zo lang den lust te voldoen der geener die Liefhebbers zyn van raauwe Fruiten; dit alles met malkander baard by de Liefhebbers zulk eene agting voor de Bon-Chretiens, datze denken haar een soort van ongelyk te doen, indien men haar de eerste plaats van alle de Peere-boomen aan Heiningen ontzeide.

Aan Lattingen en Heiningen groeid de Vrugt meer uit den geelen als groenen, vooral zoze op geen wilde Stam staat; maar op Quee of andere nu gezeide Boom ge-ent zynde, altyd geelder en beeter.

Indien den Boom, het zy oud of jong, kwynd en kwarrel, zal hy de Peeren zonder korrels voortbrengen; en zelf zo daar op dien Boom eenen weltierenden tak is, gelyk het meenigmaal genoëg gebeurd, dan zullender in de Vrugt, die aan dien weeligen tak gewassen is, korrels weezen, hoewel 'er geen gevonden werden in de Peeren, die aan die zieke takken groeyen; en zo men een tak uit dien geheelen en kwynenden hoek van zulk een Boom neemt, en Entze gelukkig op eene leevende en gezonde Citroen de Ziréne, Franse Keizerin of vroege Quee-stam, zo zal daar een groenen en lustigen Boom van groeyen, die niet alleen blyken geeven zal van zyne gelykvormigen aart met andere Bon-Chretiens, maar ook van een regtschaapen gezondheid, om meer en eerder Vrugt voort te brengen.

Om welke reeden men zeggen moet na veel ondervinding, dat de Peeren de Bon-Chretiens die geel op de Boomen werden, en die in het aanraaken zeer zagt van schil vallen, onderheevig zyn dat ze niet meer als eene middelmaatige deugd hebben, want het is een teeken van ongezondheid, gelyk booven reets is aangewezen, en meest een zeeker teeken van een aanstaande vergaan of sterfen deezer Boom.

Een goede Vrugt-tak zal de Peer lang en breed maaken; dien tak die van wat minder deugd is, heeft korte, gladde en ronde Vrugten; op goeden grond krygenze een goede schil en lekker Vleesch; maar in vette en te gelyk natte en koude Aarde, een harde schil; uit allen deezen volgt dan noodzaakelyk, dat de Peer Bon-Chretien niet al te diep (al was het zelfs op 't hoogste Land en de warmste plaats van den Thuin op gezeide wyze Ge-ent of Geocculleerd)

leerd) moet geplant werden; wil dan een Liefhebber goede en smaakelyke Vruchten daar van hebben, zo moet hy 't gezide wel waarneemen, anders zal hy het binnenste van groover stoffe, en niet zo Fondant vinden, en dienvolgende slegter Vruchten daar van hebben.

Het mag 'er dan meê gaan zo als het wil; my lust, zegt een wel-ervaaren Fransch Heer, Bon Chretiens in alderhande Thui- nen te vinden, om dat wy waarlyk geen beeter Winter-Peeren hebben.

T W E E D E K A P I T T E L.

*Om een tweeden Peere-boom te kiezen aan Heiningen,
en vervolgens van de Derde, Vierde, Vyfde
en Zesde, enz.*

Zy hebben in Vrankryk eenige Peeren die met de Bon-Chretiens stryden, als de Buré de Herfft-Bergemot-Muské de Virgilleu- ze, de Saffery, de Ambret en Epine d' Hyver, zelfs de oude Pe- tit-oin, ende Louise-bonne, met vier nieuwer, als de St. Germain, de Kolmar, de Krafana, en de Marquifin, van veel Liefhebbers geoordeeld werden meer volmaaktheeden en minder gebreeken te hebben als de Bon-Chretiens.

Maar weetgierige Leezer, deeze Fransche Peeren afgehandeld zynde, zullen wy ook eens zien, wat lekkere Peeren uit de hand te eeten in Neederland al van oude tyden af gevonden werden; en die onzes en naar veeler Liefhebbers oordeel niet behoeven te wy- ken voor de Fransche; maar helaas wat zullen wy zeggen, 't is heedendaags de mode geworden, het moet of Fransch of wat vreems zyn; of het is byna in geen agting, want zo is men nu gezet op nieuwigheeden; dog het spreekwoord al van ouds is, *verwerpt geen goede oude, voor dat gy beeter nieuwe hebt*; als wy eens een Fransche Madam, (niet zo zeer een Fransche Peer zynde, hoe- wel zy de naam draagt van Fransé Madam, want de zelve werd by de Fransche Schryvers naauwlyks of nooit met die naam ge- noemt, maar van ouds ja meer dan voor honderd en vyftig Jaaren